

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ****ACTUAL PROBLEMS OF OBSERVANCE OF CONVICTED PERSON'S RIGHTS IN
THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE**

Коробка О.С.,
старший викладач кафедри правосуддя
Сумський національний аграрний університет

Стаття присвячена висвітленню проблем дотримання прав засуджених в умовах євроінтеграційного поступу України. Розглянуто найбільш актуальні проблеми порушення прав засуджених в установах виконання покарань. Проаналізовано позитивні та негативні аспекти останніх змін до чинного кримінально-виконавчого законодавства в частині дотримання прав засуджених та приведення їх до європейських стандартів.

Ключові слова: права засуджених, дотримання прав засуджених, установи виконання покарань, право на медичну допомогу засудженим, кореспонденція засуджених до позбавлення волі.

Статья посвящена проблеме соблюдения прав осужденных в условиях евроинтеграционного продвижения Украины. Рассматриваются наиболее актуальные проблемы нарушения прав осужденных в учреждениях исполнения наказаний. Проанализированы позитивные и негативные аспекты последних изменений к действующему криминально-исполнительному законодательству в части соблюдения прав осужденных и приведения их к европейским стандартам.

Ключевые слова: права осужденных, соблюдение прав осужденных, учреждения исполнения наказаний, право на медицинскую помощь осужденным, корреспонденция осужденных к лишению свободы.

The article is devoted to the issues of observing the rights of convicts in the conditions of European integration of Ukraine. The most actual problems of violating the rights of convicts in penitentiary institutions are considered. The issue of ensuring the rights of convicts in Ukraine has recently been given considerable attention.

The Criminal-Executive Code of Ukraine and subsequently a number of other laws and by-laws were adopted in 2003 and later, which had to redefine existing legal relations in the criminal sphere. Due these adoptions the significant changes in the criminal-executive system of our country were made. The legal status of convicts in Ukraine was significantly improved, consolidating their new rights. The most often violated rights of convicts include the right to medical care, the right to privacy, the right to the secret of correspondence, and so on. Positive and negative aspects of recent changes in the current criminal-executive legislation in respecting of the rights of convicts and bringing them to European standards were analyzed.

The convicted persons being completely dependent on the administration are deprived of the opportunity to defend their rights independently (without the support of the supervisory authorities and lacking precise information about their rights), they are mostly limited in the right to qualitative legal, medical, social assistance. The reform of the penitentiary system, which is being actively implemented today, aims to re-socialize and rehab in order to really motivate a person to change. Another target is to prepare a sentenced person for a new life, to help the convicted one to look at the world around him with other eyes. Conclusions were made concerning the need not only to change the conditions of detention of convicts in penitentiary institutions, but also to take steps to change the attitude of the convicts for the effective observance of their rights.

Key words: rights of convicts, observance of convicted rights, penal institutions, right of medical assistance for convicted persons, correspondence of convicted.

Реформа пенітенціарної системи, яка активно на сьогодні впроваджується в життя, має на меті такі завдання: ресоціалізувати і реабілітувати. Проте щоб дійсно мотивувати людину до змін і підготувати її до нового життя на волі, потрібно, перш за все, допомогти засудженому подивитися на оточуючий світ іншими очима. Держава повинна бути помічником в питанні ресоціалізації, а не репресивним апаратом, здатним лише карати і бути пасивним споглядачем за процесом руйнування особистості в місцях позбавлення волі. Зміна правил і життєвих цінностей серед ув'язнених є одним із головних завдань держави в умовах євроінтеграції.

Умови утримання в'язнів гуманізуються, а цілком закритий для сторонніх очей тюремний світ стає дедалі більш відкритим для громадськості. Для прикладу, нова в'язниця в Данії, побудована на острові Фальстер за мільярд крон, або 160 мільйонів доларів, на площі в 13 гектарів має камери з дизайнерським ремонтом, магазини, спортзали, квартири для відвідувачів. У камерах є м'яке ліжко, холодильник, телевізор, вікна від підлоги до стелі наповнюють внутрішній простір сонячним світлом, але планування забезпечує «належний рівень конфіденційності». Створено умови для навчання і творчості. Такі розкоші обурили датчан і викликали хвилю критики, оскільки в'язниця – не курорт, а місце для відбування покарання. Влада Данії запевняє, що в'язниця Сторстрем представлена як стратегічний проект, покликаний допомогти ув'язненим пристосуватися до тюремного життя і викликати бажання повернутися до нормального життя [1, с. 2].

Більшість законслухняних громадян в Україні притримаються таких же поглядів, в'язниця – це не курорт. Проте засуджені, що відбувають покарання в місцях позбавлення волі, повинні отримати альтернативу свого минулого життя – це основна задача держави в особі органів виконання покарань та пробації. Складність і важливість цього питання обумовлюються і умовами тримання засуджених в установах виконання покарань, дотримання їх прав. А останні події, які трапляються в місцях позбавлення волі, тільки переконують, що «в'язниця» мало кого може виправити. Люди, які потрапляють на цю територію, мають жити за правилами, проте співробітники цих установ також не мають забувати про свої обов'язки перед державою.

В умовах євроінтеграційного поступу України проблема дотримання прав засуджених стає особливо актуальною, оскільки перед державою стоїть не лише питання дотримання їх прав, але і приведення їх до стандартів Європейського Союзу. Правам засуджених у своїх роботах приділяють увагу В. Наливайко, В. Трубников, О. Лисодед, М. Романов, С. Лихова, В. Бадира, І. Богатирьов, О. Бещул, Є. Бодюл, А. Гель, М. Гуцуляк, Т. Денисова, О. Джужа та інші. Метою статті є дослідження актуальних проблем дотримання прав засуджених в умовах євроінтеграції.

Питанням забезпечення прав засуджених в Україні останнім часом приділяється досить значна увага [2, с. 209]. У кримінально-виконавчій системі нашої країни з прийняттям у 2003 році Кримінально-виконавчого

кодексу України, а згодом і цілої низки інших законів та підзаконних нормативних актів, які мали по-новому врегулювати існуючі правовідносини в кримінально-виконавчій сфері, відбулися значні зміни [3, с. 20], які суттєво покращили правовий статус засуджених в Україні, закріпивши за ними нові права.

Для прикладу, 8 квітня 2014 р. був прийнятий Закон України № 1186-УІІ «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів». Були встановлені гарантії та визначені механізми реалізації вже існуючих прав засуджених, покращився порядок і умови виконання окремих видів кримінальних покарань. Однак даний закон мав певні неточності в термінології, оціночність понять (наприклад, особа, яка може негативно вплинути на інших засуджених за своїми психологічними якостями) тощо. Частково ці недоліки намагалися подолати прийняттям Закону України від 7 вересня 2016 р. № 1492-УІІІ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених». Проте це не останні законодавчі ініціативи, спрямовані на вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства та усунення існуючих нормативних невизначеностей чи невідповідностей положень кодексу.

У Попередніх зауваженнях до Мінімальних стандартних правил поведінки з ув'язненими обумовлюється доцільність організації процесу виконання покарання з урахуванням специфіки розвитку різних країн: «Зважаючи на різноманітність юридичних, соціальних, економічних і географічних умов, ясно, що не всі ці правила можна застосовувати всюди і одночасно. Вони повинні, проте, викликати постійне прагнення до подолання практичних труднощів, що стоять на шляху до їх здійснення, оскільки, загалом і в цілому, вони віддзеркалюють ті мінімальні умови, які Організація Об'єднаних Націй вважає прийнятними» [4]. Якісні і кількісні характеристики обмежень прав засуджених визначає кожна держава окремо у відповідності до своїх реалій, що покликано відобразити рівень репресивності покарання та процесу його виконання.

У звіті Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, яка підпорядкована Управлінню Верховного комісара ООН з прав людини, вказується про непоодинокі факти порушення прав затриманих та ув'язнених на території України [5, с. 5]. Засуджені, перебуваючи в повній залежності від адміністрації, позбавлені можливості самостійно захищати свої права (не отримуючи підтримки наглядових органів та не маючи точної інформації про свої права), вони здебільшого обмежені в праві отримати якісну правову, медичну, соціальну тощо допомогу.

Предметом серйозного занепокоєння інституцій Ради Європи стала якість надання медичної допомоги засудженим та особам, узятим під варту [6, с. 11]. Чимало порушень стосуються питань своєчасності звільнення засуджених від праці і початку лікування, відсутності в медчастинах установ необхідних фахівців і ліків, своєчасності обстеження на предмет встановлення інвалідності, цілодобового доступу хворих до якісної питної води, проблем з отриманням медпрепаратів від родичів засуджених тощо [7, с. 424]. Обладнання медичних частин застаріле, не відповідає національним і міжнародним стандартам, а самі приміщення потребують капітального ремонту та оновлення.

Європейським судом з прав людини неодноразово визнавалася провина України в ненаданні особам належної медичної допомоги в місцях позбавлення волі [8]. Так, у справі «Луцьов проти України» заявник скаржився на те, що стан його здоров'я був несумісним із триманням під вартою [9]. У заявника був діагностований ВІЧ, а також інші інфекції, які виникли внаслідок послаблення імунітету. Незважаючи на це, він не отримував медичної допомо-

ги аж доти, доки його стан не став критичним. Крім того, він був побитий працівниками міліції, які намагалися перешкодити заявникові подати заяву до Європейського суду з прав людини та змусити зізнатися в злочині, що не було належним чином розслідувано державою.

В Україні в установах виконання покарань медична допомога засудженим надається відповідно до «Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі» (далі Порядок), затвердженого Наказом Міністерства юстиції України, МОЗ України від 15.08.2014 № 1348/5/572. У п. 9 даного Порядку вказано, що до консультування, обстеження та лікування хворих засуджених можуть залучатися лікарі закладів охорони здоров'я, орієнтований перелік яких визначається Міністерством охорони здоров'я, його управліннями на місцях та міжрегіональними управліннями з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції з урахуванням спеціалізації закладів охорони здоров'я та наявності умов, які дозволяють забезпечити ізоляцію засуджених. Слід звернути увагу на те, що дана норма звужує право засудженого на повноцінну медичну допомогу, оскільки перелік медичних закладів обмежується наявністю умов ізоляції засуджених. При цьому не вказуються, які саме умови повинні бути.

Згідно з п. 11 вказаного Порядку засуджений має право на вільний вибір лікаря. Проте процедура доступу до засудженого є недосконалою. Так, у разі звернення засудженого до лікаря закладу охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України з проханням про допуск обраного лікаря медичний працівник цього закладу протягом однієї доби готує медичну довідку про стан здоров'я засудженого та запит до керівництва установи виконання покарань.

У свою чергу, керівництво даної установи забезпечує допуск лікаря до засудженого протягом трьох робочих днів після представлення обраним лікарем паспорта громадянина, документа про освіту та сертифіката спеціаліста. Тобто фактично лікар повинен двічі приїхати до установи, що потрібно оплатити засудженому чи його родичам, а також узгодити свій графік із графіком установи.

Нарікання викликає не лише строки допуску лікаря до засудженого, але і порядок оплати його послуг, які повністю покладаються на засудженого чи його родичів. Звідси випливає, що засуджений немає можливості в повній мірі реалізувати своє право на медичну допомогу.

Порядок також не усуває можливості адміністрації установи виконання покарання зловживати своїм правом надавати дозвіл на допуск лікаря, направлення засудженого на обстеження до закладу охорони здоров'я тощо. Так, хворий на тяжкі хвороби засуджений, відбуваючи покарання в Широківському виправному центрі № 75, змушений був звернутися до суду, оскільки адміністрація виправного закладу не направляла його для проходження медичного огляду спеціальною лікарською комісією для звільнення від відбування покарання [10].

Однією з проблем України щодо забезпечення належних умов утримання залишається стан пенітенціарних закладів, більшість з яких вже давно вичерпали строк своєї експлуатації. Проведення вибіркового поточних ремонтів житлових приміщень гуртожитків та камер не може вирішити нагальної проблеми їх модернізації та реконструкції. Допоки в Україні не проведено комплексної реконструкції та перебудови (реновації) установ виконання покарань, засуджені і надалі утримуватимуться в переповнених, недостатньо освітлених приміщеннях; за відсутності вентиляції, гарячої води та опалення; антисанітарних умовах, а також без можливості усамітнитися.

Працівниками Департаменту з питань реалізації національного превентивного механізму Секретаріату Уповноваженого з прав людини спільно з громадськими моніторами здійснено візит до Білоцерківської виправної

колонії (№ 35). У результаті моніторингу було виявлено низку порушень прав та свобод засуджених, у тому числі права на приватність: ліжка в житлових секціях розміщені впритул одне до одного, що не забезпечує особистого простору для в'язнів, кабінки туалетів не обладнано дверцятами, а в лазні відсутні перегородки. Моніторингова група зазначила, що в житлових приміщеннях та камерах штрафних приміщень відсутні бачки з питною водою. Більшість відділень соціально-психологічної служби, в яких мешкають засуджені, перебувають у занедбаному стані, стеля та стіни уражені пліснявою, бракує штучного освітлення, в житлових приміщеннях виявлено несправні електричні розетки. У цих відділеннях відсутні кімнати для сушіння одягу та взуття [11].

Європейський суд з прав людини у своїй практиці зазначає, що заборона жорстокого поводження та катування буде неефективною за відсутності належного розслідування і уникнення посадових осіб від покарання. Така безкарність обумовлює середовище зловживання правами тих, хто знаходиться під їх контролем.

У вбивстві співробітниця СІЗО, яка працювала на посаді інспектора відділу режиму і охорони в Одесі, підозрюється раніше судимий в'язень ізолятора, який згвалтував і задушив дівчину, після чого порізав її на шматки і кинув у сміттєві баки [12, с. 6]. Правоохоронці припускають, що надзвичайна ситуація могла статися через перевищення працівниками СІЗО влади, що супроводжувалося насильством. Така ситуація підняла на поверхню зловживання проблеми системи виконання покарань, які потребують негайного розв'язання, аби не страждали невинні люди. Є непоодинокі випадки, коли представники пенітенціарної служби, перевищуючи свої повноваження, застосовують до ув'язнених фізичну силу або безпідставно поміщують їх до карцеру. При проведенні планового обшуку камер в Дніпропетровському СІЗО

№ 3 численні ув'язнені були побиті; застосовувалася сльозогінний газ; були завдані значні травми, декому були зламані кінцівки; відбулися спроби самогубства [13]. Харківська правозахисна група періодично розміщує інформацію щодо порушення прав засуджених. Зокрема, до засуджених, які прибули до Бердянської колонії, було застосовано фізичну силу, а саме: застосовувалися гумові дубинки, наручники тощо. Через сім днів після застосування сили на тілах засуджених все ще залишалися видимі сліди побоїв, однак засуджені через побоювання бути побитими відмовилися офіційно оскаржувати дії керівництва колонії [14].

Донедавна за законодавством України перегляду підлягала вся кореспонденція засуджених незалежно від особи адресата. Європейським судом з прав людини, було констатовано недотримання Україною права на повагу кореспонденції осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі у своїх рішеннях («Михайлюк та Петров проти України», «Сергій Волосяк проти України», «Віслогузов проти України» та ін.).

На сьогодні в Україні в цьому напрямку відбулися значні законодавчі покращення. Були внесені зміни до ст. 13 Закону України «Про попереднє ув'язнення», ст. 113 Кримінально-виконавчого кодексу України, наказу Міністерства юстиції України від 02.07.2013 № 1304/5 «Про затвердження Інструкції з організації перегляду кореспонденції (листування) осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах» тощо. Відповідно до зазначених нормативно-правових актів кореспонденція, яку відправляють особи, що тримаються під вартою та засуджені, підлягає перегляду адміністрацією установи. Винятки становить кореспонденція, адресована Уповноваженому Верховної Ради з прав людини, Європейському суду з прав людини, а також іншим відповідним органам міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, уповноваженим особам таких міжнародних орга-

нізацій, та прокурорів, а також захиснику в кримінальному провадженні, що здійснює свої повноваження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України і направляється за адресою протягом доби.

На жаль, на практиці існують непоодинокі випадки, в яких ця категорія кореспонденції в порушення законодавства підлягає перегляду. Так, наприклад, ухвалою Апеляційного суду Сумської області від 26 жовтня 2017 року було відхилено апеляційну скаргу Державної установи «Роменська виправна колонія (№ 56)», а рішення Роменського міськрайонного суду Сумської області від 22 серпня 2017 року стягнути з Роменської виправної колонії № 56 на користь ОСОБА_3 моральну шкоду, завдану внаслідок порушення його права на таємницю кореспонденції до Роменського міськрайонного суду Сумської області від 30 травня 2014 року в розмірі 800,00 грн. залишено без змін [15].

Кримінально-виконавче законодавство містить норми, де їх застосування віддано на розсуд адміністрації установ виконання покарання, що на практиці допускає випадки можливого порушення прав засуджених, а отже, веде до недотримання принципу законності при виконанні та відбуванні покарання. Питання щодо можливості представлення засудженого до умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або до заміни невідбутої частини покарання більш м'яким (ст. 154 Кримінально-виконавчого кодексу України) віддано нашим законодавцем на вирішення адміністрації органу або установи виконання покарань, що може призвести до зловживань із боку останніх.

Вважається доцільним дозволити самому засудженому направляти заяву до суду з проханням про умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або до заміни невідбутої частини покарання більш м'яким. При цьому адміністрацію установи виконання покарань зобов'язати направляти до суду обґрунтований висновок щодо можливості застосування судом даного положення законодавства до засудженого, що мінімізувало б можливість маніпулювати долею засудженого та зловживати своїм становищем посадовими особами.

У Мінімальних стандартних правил поведінки із засудженими передбачається, що всі засуджені повинні працювати відповідно до їх фізичних і психічних здібностей (п. 2 ст. 71) [4]. Поступовий відступ кримінально-виконавчої системи від репресивності радянської системи є позитивним кроком до євроінтеграції України. Відміна від обов'язковості праці засуджених стала наслідком динамічних процесів у державі. Проте прийняття цієї норми не зменшило проблем у системі виконання покарань.

З одного боку, застаріле обладнання виробництва, неналежна охорона праці засуджених, відлуння репресивності покарання зробили логічним результатом відміни обов'язку праці засуджених. З іншого боку, відсутність розвиненої соціальної інфраструктури установ виконання покарань зробили неможливим на сьогодні створити альтернативу праці для засудженого, який натомість змушений майже цілодобово перебувати в камері чи кімнаті гуртожитку, нічим не займаючись, що логічно може призвести до деградації засудженого, знаходження заняття, яке порушує правила перебування в місцях позбавлення волі тощо.

На сьогодні установи виконання покарань змушені посилювати контроль та нагляд за засудженим, який відмовився від праці і фактично на свій розгляд проводить весь вільний час у межах правил внутрішнього розпорядку даних установ. Дана законодавча ініціатива видається не повною, оскільки поряд із встановленням права засудженого на працю потрібно створити законодавчі та фактичні передумови для стимулювання засуджених до праці. Зокрема, встановити систему преміювання, підняти розмір заробітної плати, оновити виробничу базу установ вико-

нання покарань щоб засуджені без примусу самі бажали працювати. Таким чином, можна зменшити тягар держави щодо утримання засуджених та надати можливість засудженому відшкодувати шкоду завдану потерпілому від злочину та виконувати інші зобов'язання засудженого (аліментні зобов'язання тощо).

Слід погодитися з Лисенко М.І., яка наводить аргументи на користь обов'язку засудженого працювати [16, с. 78]. Автор вказує, що жодним чином не заперечуючи цінність останніх змін законодавства щодо відміни обов'язку засудженого працювати і зазначає про необхідність їх доопрацювання та розроблення механізмів забезпечення права на працю засуджених таким чином, щоб не порушувалися права інших осіб.

Стулов О.О. зазначає, що в ідеалі умови відбування позбавлення волі в Україні повинні бути схожі на умови, які запроваджені в Швеції, де немає воєнізованої охорони, надмірних покарань тощо. Україні необхідно модернізувати систему нагляду та охорони, технічно унеможливити втечі з установ виконання покарань, а не стріляти втікачу (людині!) у спину [17, с. 298].

Слід погодитися з позицією вченого, оскільки як би ми не посилювали відповідальність, формально не закріплювали права засуджених, поки зміни не відбудуться у свідомості засуджених на тих, хто за ними наглядає, ми не зможемо змінити репресивність, неефективність системи виконання покарань і привести її до європейських стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вязниця «люкс». Закон і обов'язок. 2018. № 1-2 / 3355-3356 (15 січня). С. 1–8.
2. Лисодед О. В. Про нормотворчість у сфері забезпечення прав засуджених в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2017. Вип. 42. С. 209–212.
3. Серета Г. Проблеми забезпечення прав ув'язнених у кримінально-виконавчій системі. Вісник Національної академії прокуратури України. 2013. № 4. С. 20-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaru_2013_4_5 (дата звернення 16.03.2018).
4. Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими. Резолюція ООН 1955. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_212 (дата звернення 14.03.2018).
5. Звіт про дотримання прав людини в Україні за 2016 рік. URL: https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/2017/04/Final-UKRAINE-2016-HRR_Official_Ukr.pdf (дата звернення 10.03.2018).
6. Дотримання прав людини у пенітенціарній системі України / К.А. Автухов, А. П. Гель, М. В. Романов, В. О. Човган, І. С. Яковець; за заг. Ред. М.В. Романова; ГО «Харківська правозахисна група». Х: ТОВ «Видавництво права людини». 2015. 480 с.
7. Стулов О.О. Медико-санітарне обслуговування засуджених до обмеження та позбавлення волі: проблеми забезпечення законності. Форум права. 2014. № 2. С. 423–427. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_2_74 (дата звернення 16.03.2018).
8. Право на життя та захист від катувань. Українська Хельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/pravo-na-zhyttya-ta-zahyst-vid-katuvan/> (дата звернення 19.03.2018).
9. Луньов проти України- 24.03.2016. URL: <http://old.minjust.gov.ua/34549> (дата звернення 19.03.2018).
10. Справа № 197/270/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65726383> (дата звернення 18.03.2018).
11. Виявлено порушення прав засуджених у Білоцерківській виправній колонії URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/all-activity/viyavleno-porushen-nya-prav-zasudzenih-u-bilotserkivskij-vipravnij-koloniji/>. (дата звернення 15.03.2018).
12. Хто є хто в загартованому світі? Закон і обов'язок. 2018. № 1-2 / 3355-3356 (15 січня). С. 1–8.
13. У Дніпропетровському СІЗО масові побиття ув'язнених – правозахисники. URL: <http://znaj.ua/news/society/28399/u-dnipropetrovs-komu-sizo-masovi-pobittya-uvyaznenih-pravozahisniki-foto.html> (дата звернення 14.03.2018).
14. Правозахисники запевняють, що у Бердянській колонії катують засуджених. URL: <https://www.unian.ua/society/1054435-pravozahisniki-zapevnyayut-scho-u-berdyanskiy-koloniji-katuyut-zasudzenih.html> (дата звернення 19.03.2018).
15. Справа №585/1861/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69834095> (дата звернення 18.03.2018).
16. Лисенко М.І. Забезпечення права на працю засуджених в умовах ізоляції. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2015. Вип. 13(2). С. 78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_13%282%29__24 (дата звернення 18.03.2018).
17. Стулов О.О. Сучасні підходи до проблеми реалізації принципу законності у сфері виконання покарань. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 4. С. 296–305. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2014_4_41 (дата звернення 18.03.2018).